СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

КАТЕДРА „СТАТИСТИКА И ПРИЛОЖНА МАТЕМАТИКА“

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Красимира Славева – Ръководител на проекта
Доц. д-р Пламен Петков – Ръководител катедра „Статистика и приложна математика“
Доц. д-р Стела Касабова
Гл. ас. д-р Ваня Ганева

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Поля Ангелова

Членове:
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Стела Касабова
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Екатерина Тошева
Доц. д-р Атанас Атанасов

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1892-7

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В БЪЛГАРИЯ

НЕОБХОДИМО ЛИ Е НОВО ТЕРИТОРИАЛНО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА – ЗАЩО, КАК И КОГА?
Борислав Борисов, проф. дн 7

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ НА ПАЗАРА НА ТРУДА, НАСТЪПИЛИ В СЛЕДСТВИЕ ПАНДЕМИЧНАТА КРИЗИСНА ОБСТАНОВКА
Венелин Терзиев, инж., проф., дн 15

ТРАНСПОРТНАТА СВЪРЗАНОСТ И ИНВЕСТИЦИИТЕ ВЪВ ФОКУСА НА ПЛАНОВЕТЕ ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (ПО ПРИМЕРА НА БЕЛЕНЕ И ПОРДИМ)
Андрей Захариев, проф. д-р, Стоян Проданов, проф. д-р, Анелия Радулова, доц. д-р, Силвия Заркова, д-р, Борислав Лазаров, докторант 32

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПЕРИФЕРНИТЕ РАЙОНИ
Маргарита Богданова, проф. д-р 42

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И ТЕНДЕНЦИИ ПРИ ОЦЕНКАТА НА БЕДНОСТТА В БЪЛГАРИЯ
Поля Ангелова, проф. д-р..... 50

ИНТЕГРИРАНОТО ПЛАНИРАНЕ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
Евелина Парашкевова, доц. д-р..... 59

ТЕРИТОРИАЛНОТО УСТРОЙСТВО НА БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Камен Петров, доц. д-р..... 68

РЕГИОНАЛНО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРИЯ – АЛТЕРНАТИВИ МЕЖДУ СЕВЕРА И ЮГА
Камен Петров, доц. д-р, Радослав Костев, докторант..... 77

АНАЛИЗ НА РАЗЛИЧИЯТА В КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Красимира Славева, доц. д-р..... 85

ЛОГИСТИЧНИТЕ ВЕРИГИ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ТЕРИТОРИАЛНА КОХЕЗИЯ
Маруся Линкова, доц. д-р, Елица Лазарова, гл. ас. д-р..... 97

ИЗСЛЕДВАНЕ НА РЕГИОНАЛНАТА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ В БЪЛГАРСКАТА СИСТЕМА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ С КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ
Пламен Петков, доц. д-р, Елеонора Минева-Димитрова, ас. д-р..... 105

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В ДОХОДИТЕ И АСОРТИМЕНТНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Симеонка Петрова, доц. д-р..... 115

БИЗНЕС СРЕДАТА КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
Стела Касабова, доц. д-р..... 122

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ ЧРЕЗ ПРОМЕНИ В АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИАЛНОТО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА
Тихомир Личев, доц. д-р, Катя Личева, доц. д-р..... 130

ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА РАЗЛИЧИЯТА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Христо Сирашки, доц. д-р..... 138

ПАРТНЬОРСТВО В УПРАВЛЕНИЕТО НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ
Десислава Алексиева, гл. ас. д-р..... 146

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ
Методи Иванов, гл. ас. д-р 153

РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ И ИЗМЕРЕНИЯ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА БПЦ
Петкан Илиев, гл. ас, д-р..... 161

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИЯ МЕГАПОЛИС В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ СРЕЩУ ОАЗИСИТЕ В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ
Петя Василева, гл. ас. д-р..... 173

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В НАПОЯВАНАТА ОБРАБОТВАЕМА ЗЕМЯ МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Радка Ненова, гл. ас. д-р..... 181

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ
Таня Тодорова, гл. ас. д-р 190

РЕГИОНАЛНИ АСИМЕТРИИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПРОЕКТИ В БЪЛГАРИЯ (2014-2020)
Юлиян Господинов, гл. ас. д-р 197

СЪПОСТАВИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДУСТРИЯТА В СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Явор Станев, гл. ас. д-р 205

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В БЪЛГАРИЯ

ВРЪЗКАТА “УРБАНИЗАЦИЯ - ПОТРЕБНОСТИ ОТ ЗДРАВЕ И ЗДРАВОСЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ”. МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ
Анастасия Марчева, доц. д-р 213

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА В ОБЛАСТ ПЛЕВЕН
Галина Тодорова, доц. д-р 220

ОТНОСНО НЯКОИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКА ДАННИ – ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИДЕНТИФИЦИРАНЕ ИНОВАЦИОННИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Искра Пантелеева, доц. д-р 228

МАЩАБИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ФИНАНСОВИ АГРОПАЗАРИ
Любомир Любенов, доц. д-р, Анелия Любенова, д-р 237

ОПЕРАТИВЕН КОНТРОЛИНГ ВЪВ ФИРМАТА
Людмил Б. Кръстев, доц. д-р 247

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО СБЛИЖАВАНЕ СПОРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ СТЪЛБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА
Маргарита Шопова, доц. д-р, Тихомир Върбанов, гл. ас. д-р, Евгени Овчинников, ас. д-р 254

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ РАЗВИТИЕ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Марина Николова, доц. д-р 263

„ЗА“ И „ПРОТИВ“ ДОПЪЛНЕНИЕТО НА МЕТОДИКАТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЛИНИЯТА НА БЕДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Николай Нинов, доц. д-р 273

БИЗНЕС СРЕДАТА И ПИВОВАРНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ
Сергей Найденов, доц. д-р 282

СОЦИАЛНОТО НЕРАВЕНСТВО – КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА И ИЗМЕРВАНЕ
Ваня Ганева, гл. ас. д-р 290

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В УСЛОВИЯТА НА КОВИД-19
Емил Николов, гл. ас. д-р 298

СТАТИСТИЧЕСКО ИЗУЧАВАНЕ НА ЗАСТРАХОВКА „КАРГО“ В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2010-2019 Г. – СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
Милен Митков, гл.ас. д-р 306

УВЕЛИЧАВАНЕ НЕДОСТИГА НА РАБОТНА СИЛА В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
Милена Владимирова, гл. ас. дм 316

УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕЙСКАТА СОЦИАЛНА ПРОГРАМА
Иванка Янкова, докторант 323

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В ЕВРОПА

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: THE VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.), Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student, Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.), Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD, Tadija Djukić, Full professor, PhD..... 358

РЕГИОНАЛЬНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ПОВЕДЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19, НА ПРИМЕРЕ МОЛДОВЫ, БОЛГАРИИ И РУМЫНИИ (MD, BG, RO)
Эдуард Хырбу, доц. к.э.н. 366

ПОЗДРАВИТЕЛНИ АДРЕСИ..... 373

CONTENTS

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN BULGARIA

IS A NEW TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY NEEDED – WHY, HOW AND WHEN
Borislav Borisov, Prof. DSc..... 7

REGIONAL DIFFERENCES ON THE LABOR MARKET AS A RESULT OF THE PANDEMIC CRISIS
Venelin Terziev, Eng., Prof, DSc..... 15

TRANSPORT CONNECTIONS AND INVESTMENTS IN THE FOCUS OF THE PLANS FOR INTEGRATED DEVELOPMENT OF MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA (ON THE EXAMPLE OF BELENE AND PORDIM)
Andrey Zahariev, Prof. PhD., Stoyan Prodanov, Prof. PhD., Anelia Radulova, Assoc. Prof. PhD., Silvia Zarkova, Ph.D., Borislav Lazarov, PhD Student..... 32

POLICIES FOR PERIPHERAL REGIONS DEVELOPMENT
Margarita Bogdanova, Prof. PhD..... 42

REGIONAL DIFFERENCES AND TRENDS IN EVALUATION OF POVERTY IN BULGARIA
Polya Angelova, Prof. PhD..... 50

INTEGRATED PLANNING AS A TOOL FOR OVERCOMING REGIONAL DIFFERENCES
Evelina Parashkevova, Assoc. Prof. PhD..... 59

THE TERRITORIAL ORGANIZATION OF BULGARIA AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD..... 68

REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN BULGARIA - ALTERNATIVES BETWEEN THE NORTH AND THE SOUTH
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD, Radoslav Kostev, PhD Student..... 77

ANALYSIS OF THE DIFFERENCES IN KEY INDICATORS FOR THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF NORTH AND SOUTH BULGARIA
Krasimira Slaveva, Assoc. Prof. PhD..... 85

LOGISTICS CHAINS AS A TOOL FOR TERRITORIAL COHESION
Marusya Linkova, Assoc. Prof. PhD,
Elitsa Lazarova, Chief. Assist. Prof. PhD 97

STUDY OF REGIONAL DIFFERENTIATION IN THE BULGARIAN HIGHER EDUCATION SYSTEM WITH CLUSTER ANALYSIS
Plamen Petkov, Assoc. Prof. PhD,
Eleonora Mineva-Dimitrova, Assist. Prof. PhD 105

REGIONAL DIFFERENCES IN INCOME AND ASSORTMENT CONSUMPTION OF HOUSEHOLDS IN BULGARIA
Simeonka Petrova, Assoc. Prof. PhD 115

BUSINESS ENVIRONMENT AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Stela Kasabova, Assoc. Prof. PhD 122

OPPORTUNITIES FOR REDUCING REGIONAL IMBALANCES THROUGH CHANGES IN THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY
Tihomir Lichev, Assoc. Prof. PhD, Katya Licheva, Assoc. Prof. PhD 130

PROFESSIONAL TRAINING - A KEY FACTOR FOR GET OVER THE DIFFERENCES BETWEEN NORTHERN AND SOUTH BULGARIA
Histo Sirashki, Assoc. Prof. PhD 138

THE PARTNERSHIP IN MANAGING REGIONAL IMBALANCES
Desislava Aleksieva, Chief. Assist. Prof. PhD..... 146

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN SMALL MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA: TRENDS AND PERSPECTIVES
Metodi Ivanov, Chief. Assist. Prof. PhD 153

REGIONAL ASPECTS AND DIMENSIONS OF THE SOCIO-ECONOMIC ACTIVITY OF THE BOC
Petkan Iliev, Chief. Assist. Prof. PhD 161

THE SOCIO-ECONOMIC MEGAPOLIS IN SOUTH BULGARIA AGAINST THE OASIS IN NORTHERN BULGARIA
Petya Vasileva, Chief. Assist. Prof. PhD 173

REGIONAL DIFFERENCES IN IRRIGATED ARABLE LAND BETWEEN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA
Radka Nenova, Chief. Assist. Prof. PhD..... 181

STATISTIC MEASUREMENT OF REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITY BETWEEN BULGARIA AND ROMANIA
Tanya Todorova, Chief. Assist. Prof. PhD 190

REGIONAL ASYMMETRES IN PROJECT MANAGEMENT IN BULGARIA (2014-2020)
Yuliyan Gospodinov, Chief. Assist. Prof. PhD 197

COMPARATIVE ANALYSIS OF INDUSTRY IN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA.
Yavor Stanev, Chief. Assist. Prof. PhD 205

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN BULGARIA

THE "URBANIZATION – HEALTH AND HEALTHY LIFESTYLE" RELATIONSHIP. MEASUREMENT METHODS
Anastasiya Marcheva, Assoc. Prof. PhD 213

CONDITION AND DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET IN PLEVEN DISTRICT
Galina Todorova, Assoc. Prof. PhD 220

REGARDING SOME MACROECONOMIC DATA – A PREREQUISITE FOR IDENTIFYING THE INNOVATIVE OPPORTUNITIES OF THE BULGARIAN ECONOMY
Iskra Panteleeva, Assoc. Prof. PhD 228

SCALE OF BULGARIAN AGRICULTURAL FINANCIAL MARKETS
Lyubomir Lyubenov, Assoc. Prof. PhD Anelia Lyubenova, PhD 237

OPERATIVE CONTROLLING IN THE FIRM
Lydmil Krastev, Assoc. Prof. PhD 247

OPPORTUNITIES FOR EVALUATING SOCIO-ECONOMIC CONVERGENCE WITHIN THE EUROPEAN PILLAR OF SOCIAL RIGHTS
Margarita Shopova, Assoc. Prof. PhD, Tihomir Varbanov, Chef Assist. Prof. PhD, Evgeni Ovchinnikov, Assist. Prof. PhD 254

PPORTUNITIES AND CHALLENGES IN THE DEVELOPMENT OF LAND RELATIONS IN BULGARIA
Marina Nikolova, Assoc. Prof. PhD 263

„FOR" AND „AGAINST" THE ADDITION TO THE METHODOLOGY FOR DETERMINING THE POVERTY LINE IN BULGARIA
Nikolay Ninov, Assoc. Prof. PhD 273

THE BUSINESS ENVIRONMENT AND BREWERIES IN BULGARIA
Sergey Naydenov, Assoc. Prof. PhD..... 282

SOCIAL INEQUALITY – CONCEPTUAL FRAMEWORK AND MEASUREMENT
Vanya Ganeva, Chief Assist. Prof. PhD..... 290

CORPORATE SICIAL RESPONSIBILITY IT THE CONDITION OF COVID-19
Emil Nikolov, Chief Assist. Prof. PhD 298

STATISTICAL STUDY OF CARGO INSURANCE IN BULGARIA FOR THE PERIOD 2010-2019 - MODERN DIMENSIONS
Milen Mitkov, Chief Assist. Prof. PhD..... 306

INCREASING THE LABOR SHORTAGES IN HEALTHCARE
Milena Vladimirova, Chief Assist. Prof. MD 316

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EUROPEAN SOCIAL AGENDA
Ivanka Yankova, PhD Student 323

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN EUROPE

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.),
Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student,
Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.),
Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD,
Tadija Djukić, Full professor, PhD 358

REGIONAL DIFFERENCES IN POPULATION BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC, AS EXEMPLIFIED BY MOLDOVA, BULGARIA AND ROMANIA (MD, BG, RO)
Eduad Hirbu. Assoc. Prof. PhD 366

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

ISBN 978-954-23-1892-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ВРЪЗКАТА "УРБАНИЗАЦИЯ - ЗДРАВЕ И ЗДРАВОСЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ". МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ

Анастасия Марчева, доц. д-р
СА „Д. А. Ценов" – Свищов
e-mail: an.marcheva@gmail.com

Резюме: *В съвременните условия урбанизацията оказва непосредствено влияние върху здравето на населението. Тя е един от факторите за формиране на специфична структура на заболеваемостта, за модифициране на причините за смъртността и като цяло за изменения в потребностите от здраве и здравословен начин на живот на членовете на обществото.*

Неравномерното протичане на процеса на урбанизация следва да се отчита при разработването на новата Национална здравна карта и свързаните с нея нормативни документи на МЗ и НЗОК, а също и при разработването на здравните и ресурсни индикатори (показатели, норми, нормативи, лимити), отразяващи формирането, развитието и диференциацията в потребностите на населението, от една страна, и ресурсното осигуряване, от друга страна.

Ключови думи*: урбанизация, здраве, методи за измерване.*

JEL*:R10; I1; C1.*

THE "URBANIZATION – HEALTH AND HEALTHY LIFESTYLE" RELATIONSHIP. MEASUREMENT METHODS

Anastasiya Marcheva, Assoc. Prof. PhD
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
e-mail: an.marcheva@gmail.com

Abstract: *Abstract: Nowadays urbanization has a direct impact on people's health. It is one of the factors responsible for the formation of a specific structure of the morbidity rate, for the modification of the causes of mortality and in general for changes in the need for health and healthy lifestyle of the members of society.*

The uneven course of the urbanization process should be taken into account when developing the new National Health Card and related normative documents of the Ministry of Health and the National Health Insurance Fund, as well as when developing the health and resource indicators (indicators, norms, standards, limits) reflecting the formation, development and differentiation in the needs of the population, on the one hand, and on the other hand – the resource provision.

Key words: *urbanization, health, measurement methods.*

JEL*: R10; I1; C1.*

Урбанизацията е едно от най-характерните явления в развитието на обществената система. Тя протича интензивно през XX век, а в навечерието на XXI век едно ново явление – глобализацията, наложи нови измерения на жизнената среда. Под влияние на урбанизацията и модификациите от глобализацията се получава негативен ефект от концентрацията на население, енергия, отпадъчни вещества, шум и други фактори на средата върху здравето на индивидите и обществото. Процесите на урбанизация и глобализация са свързани с преструктуриране на мрежата от здравни, лечебни и оздравителни заведения.

През 2002 г. на срещата в Йоханесбург Световната здравна организация поставя урбанизацията сред ключовите проблеми за здравето и устойчивото развитие като: бедност; глобални изменения в околната среда; стихийни бедствия; глобализация.

Обект на проучване следва да бъдат както различията в характера и тенденциите на урбанизацията в отделните административно-териториални единици, така и на урбанизацията, като фактор със силно влияние върху социално-икономическото и медико-демографското развитие на обществото, върху здравния статус на населението и модифицирането на потребностите от здравни услуги.

Според ревизираното издание на доклада на ООН за процеса на световна урбанизация в началото на XXI-ви век България се намира сред страните, които преминават през много бърз урбанизационен процес. Очакванията са към 2030 г. в градовете да живее над 79% от населението на страната, което се равнява на равнището на урбанизация в началото на XXI век в страните от Западна Европа. (ООН: България преминава през бърз урбанизационен процес, 2004).

Протичането на процесите на урбанизация у нас за периода 1970-2019 г. е представено в табл. 1.

Таблица 1

Основни характеристики на процеса на урбанизация в България за периода 1970-2019 г.

Години / Показатели	1970	1975	1980	1990	2000	2019
Населени места,	5687	5373	5368	5312	5340	5257
от тях градове	175	214	221	237	240	257
Равнище на урбанизация (дял на градското население, %)	53,0	58,0	62,5	67,1	68,4	73.73
Средна големина на градовете	25770	23678	25095	25799	23237	19944

Забележка: Съставена по данни от Статистически годишник и Население и демографски процеси. София, НСИ, за съответните години.

В Методическите указания за изготвяне на регионалните схеми за пространствено развитие на МРРБ са посочени следните критерии за оценка на степента на урбанизация на районите (табл. 2).

Таблица 2

Критерии за оценка на степента на урбанизация

Тип на района	Критерии за определяне
Силно урбанизиран	Наличие на градско население не по-малко от 75% от населението на общината
	Наличие на градски център с население над 20 хил. жители, формиращо над 75% от населението на общината
Средно урбанизиран с изявен градски център	Наличие на градски център с население над 20 хил. жители, формиращо под 75% от населението на общината
Средно урбанизиран с изявен градски център	Наличие на градски център с население над 10 хил. жители, формиращ минимум 50% от населението на общината
Слабо урбанизиран без изявен градски център	Липса на градски център с население над 10 хил. жители и селско население над 50% от населението на общината

Забележка: Методически указания за изготвяне на регионалните схеми за пространствено развитие. МРРБ, 2016, с. 76

Други критерии се прилагат за степента на урбанизация на ниво общини (табл. 3).

Таблица 3

Определяне на видове общини по степен на урбанизация

Видове общини (LAU 1)	**Критерий 1 (BG)**	**Критерий 2 (EU)**
силно урбанизирани (централни)	с център над 50 хил. жит.	над 50% от населението са в нас. места над 50 хил. жит.
средно урбанизирани (междинни)	с център от 5 до 50 хил. жит.	над 50% от населението са в нас. места от 5 до 50 хил. жит.
слабо урбанизирани (периферни)	с център под 5 хил. жит.	над 50% от населението са в населени места под 5 хил. жит.

Забележка: Социално-икономически анализ на районите в Република България Втори етап. Част Първа 2019, с. 25 Национален център за териториално развитие

Достигнатото през 2019 г. у нас равнище на урбанизация 73,7%, измерено посредством относителния дял на градското население от населението на страната, по скалата на М. Климчик (НТР, здоровье, здравоохранение., 1984) се определя като високо. Разпределението на окръзите/областите по същата скала е представено в табл. 4.

Таблица 4

Разпределение на окръзите/областите по равнище на урбанизация през периода (1960-2019 г.)

Година	Равнище на урбанизация			
	ниско (под 50%)	средно (50.01-60%)	високо (60.01-80%)	много високо (над 80.01%)
1960	27	-	-	1
1985	5	11	11	1
2004	3	6	17	2
2019	3	3	19	3

Забележка: Съставена по изчисления на автора по данни на НСИ

Стойностите през 2019 г. са в границата от 40,4% (Кърджали) до 95,6% (София-столица).

Миграционните процеси в България се характеризират с мащабна и интензивна вътрешната миграция след 1950 г. (свързана с индустриализация) и след 1990 г. интензивна външна миграция. Механичното движение в страната през периода 1995-2019 г. е представено в табл. 5.

Таблица 5

Механично движение на населението в България през периода 1995-2019 г.

Година / **Направление на движението**	**1995**		**2000**		**2004**		**2019**	
	Общ брой	%	Общ брой	%	Общ брой	%	Общ брой	%
1. Общо	193917	100	204546	100	137421	100	128179	100.0
2. Град-град	68765	35,5	86588	42,3	61123	44,5	48755	38.0
3. Град-село	54790	29,8	42212	20,7	29258	21,3	35133	27.4
4. Село-град	40610	20,9	53770	26,3	32392	23,6	30889	24.1
5. Село-село	26752	13,8	21976	10,7	14648	10,6	13402	10.5

Забележка: Съставена по данни на НСИ и изчисления на автора.

За по-пълно представяне влиянието на социално-икономическите фактори (и в частност на урбанизацията) върху потребностите на населението от услуги на системата “Здравеопазване” се предлага методика, в която се изследва равнището на урбанизация на областите в страната по осем критерия. Информацията за различията в потребностите и за групирането на териториалните единици е необходима за коригиране на установените граници и нива на обслужване.

Първият критерий, използван за ранжиране е относителният дял на градското население от населението на областта. Той е малко

пригоден за изследване на връзката “урбанизация - здраве - потребности от здраве и здравословен начин на живот - потребности от услуги на системата “Здравеопазване”.

Вторият критерий за ранжиране на областите е стойността на комплексния индекс на урбанизация на Л. Телепко. (ШИГАН, Е. Н. Применение методов распознавания при изучении здоровья населения. Москва, 1977). Стойностите на индекса са определени по формулата:

$$А=Кх(М+Н+О+П+Р+С),$$

където:

А - комплексен индекс на урбанизация;

К - площен коефициент (съотношение между площта на областта и на страната);

М - относителен дял на градското население на областта от градското население на страната;

Н - относителен дял на градското население на областта, в градове с население над 100 хил. жители от общия брой на населението на страната, което живее в такива градове[1];

О - относителен дял на градовете в областта от общия брой градове в страната;

П - относителен дял на градовете в областта с население над 100 хил. жители[2] от общия брой на градовете в страната;

Р - относителен дял на разходите за битово обслужване в областта от общите разходи за тези услуги в страната;

С - относителен дял на брутната добавена стойност за областта от брутната добавена стойност за страната.

Считаме, че площният коефициент, който използва Телепко **(К)** в качеството на коефициент на съпоставимост, “изкривява” представата за достигнатото равнище на урбанизация в отделните окръзи/области у нас. По-удачно ще бъде извеждането на корен 6 от произведението на относителните дялове на съставящите индекса елементи.

По-точна оценка за равнището на урбанизация се получава при **третия критерий** - сумата от стойностите на елементите М, Н, О, П, Р и С от индекса на Телепко - I вариант.

---

[1] За условията на България е необходимо да се разглеждат градовете с население над 30000 до 100000 население (средни градове). Техният общ брой през 2019 г. е 23, или 8.9% от броя на градовете у нас. В тези градове живее 24.8% от градското население и в тях са основните обслужващи центрове, в които се обслужва населението населените места с население под тази стойност. до 30000 н в здравеопазването.

[2]. Броят на градовете с население над 100000 през 2019 г. е 6 и в тях е съсредоточено 46.9% от градското население на страната.

Четвъртия критерий е средният ранг от ранговете на елементите М, Н, О, П, Р и С. Тук по-силно влияние може да окаже елемента П, който е с висока стойност на своя ранг.

Според нас елементите О и П могат да бъдат заменени с други два елемента, които с по-голяма точност измерват процесите на урбанизация. Това са елементите **О*** и **П***, които представляват относителния дял на населението на областта, което живее в градове с население над 30 хил. жители, от населението на областта и относителния дял на градското население на областта от градското население на страната. Те са в основата на **критерии пети и шести.** Чрез тях новият индекс на урбанизация (модифициран индекс на Л. Телепко или II вариант) по-точно ще отразява равнището на урбанизация. В него могат да се обособят следните групи измерители: измерители на абсолютното равнище на урбанизация - чрез **М** и **О***; измерители на относителното равнище на урбанизация - чрез **Н** и **П***; измерители на влиянието на развитието на инфраструктурата чрез **Р** и измерител на влиянието на развитието на икономическия потенциал чрез **С**.

При **последния критерий** е използвано измерено критерийно отклонение[3] за всеки от елементите на комплексния индекс на Телепко (М, Н, О, П, Р и С) - **седми вариант** и модифицирания индекс (М, Н, О*, П*, Р и С) – **осми вариант**. Изчисленията са извършени по следната формула:

$$Y_{ji} = \frac{a_{j\max} - a_{ji}}{a_{j\max} - a_{j\min}}$$

където:

- a_{jmax} и a_{jmin} - максимална и минимална стойност на елемента a_{ji};
- a_{ji} - стойността на елемента j, j=1,n, за окръг/област i, i=1,m.

Ранг 1 е присъден на минималното средно сумарно критерийно отклонение - min $[(\sum_{j}^{n} Yji):n]$.

От предложените осем варианта за подреждане на областите най-голямо ⟶ познавателно значение за изследване връзката

[3] Използваният метод за определяне на измерено критерийно отклонение представлява вариант на предложената методика от В. Масленикова за групиране на селските райони за развитие и усъвършенстване на здравеопазването. (Вж. Масленикова, В. Н. Методика групировки сельских районов для развития и совершенствования здравоохранения. - Советское здравоохранение, 1984, 8, с. 8-12.)

“урбанизация здравен статус на обществото” имат новите измерения на индекса на Телепко, а именно: четвърти (сума от елементите на модифицирания индекс на урбанизация), шести (среден ранг от сумата на ранговете на елементите), седми и осми вариант (ранг по сума на измерените отклонения на елементите на индекса на урбанизация на Телепко). При тези четири варианта се демонстрира най-тясна връзка между потребностите на населението от услуги на системата “Здравеопазване” и обусловеността им от равнището на урбанизация.

Като следваща стъпка, чрез коефициентите на рангова корелация на Спирман и Кендал, могат да бъдат изследвани корелационните зависимости между равнището на урбанизация, потребности от услуги на населението в еквивалентни единици медицинско обслужване, оказвани услуги и урбанизацията, а след доказване на връзката, да бъдат приложени и други статистически методи.

Прилагането на посочените методи за изследване разкрива различни аспекти от неравномерното протичане на процеса на урбанизация. Засилва се и неравенството в достъпа до услуги на здравната система в резултат от локализиране на специализираните и високоспециализираните услуги в градовете с население, най-често над 100000, в които са разположени медицинските колежи и университети. Може да се говори за скъсване на връзката „урбанизация – здраве, здравословен начин на живот – потребности от здравни услуги – ресурсно осигуряване“. COVID-19 е новото предизвикателство и доказателство. Това налага разработването на Националната здравна карта, на здравни и ресурсни индикатори и нормативни документи на МЗ и НЗОК, свързани с формирането, развитието и модификацията в потребностите на населението в резултат от урбанизацията, от една страна, и настъпилите неравенства в ресурсното осигуряване и достъпа до здравни услуги, от друга страна.

ЛИТЕРАТУРА

НТР, здоровье, здравоохранение. (1984). Москва.

ООН: България преминава през бърз урбанизационен процес. (27 04 2004 г.). Извлечено от http://www.netinfo.bg.

ШИГАН, Е. Н. Применение методов распознавания при изучении здоровья населения. Москва, 1. с. (1977). От Е. Н. Шиган, *Применение методов распознавания при изучении здоровья населения. Москва, 1977, с. 60 и 62.* (стр. 60-62). Москва.